
Die vertaling van voorwaardelike konstruksies met die deelwoord in Bybelse Hebreeus in 'n aantal Bybelvertalings

H.F. van Rooy
Departement Klassieke en Semitistiek
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
POTCHEFSTROOM

Abstract

The translation of conditional constructions with the participle in Biblical Hebrew in a number of Bible translations

This article discusses the translation of conditional constructions in Biblical Hebrew in the Septuagint, Vulgate and the Old and New Afrikaans translations. Conditional sentences with a participle in the Hebrew protasis are discussed as well as instances where a participial phrase is substituted for the protasis. Constructions in laws and in narrative contexts are dealt with separately and single, double and complex constructions are distinguished. Participial constructions in laws are mainly translated by relative constructions. The Septuagint frequently has participial translations and the Vulgate uses a number of different constructions. In narrative contexts the Hebrew participles are used in ordinary conditional sentences after conditional particles. The translations mainly use the present tense in the protases of the conditional sentences in narrative contexts.

1. Inleiding

In hierdie artikel sal daar nie 'n volledige bespreking van voorwaardelike sinne in Bybelse Hebreeus gebied word nie. Slegs voorwaardelike sinne waar 'n deelwoord in die protasis in die Hebreeus voorkom, of waar die protasis in 'n voorwaardelike konstruksie met 'n deelwoordfrase vervang word, word behandel. Die probleem waaraan in die besonder aandag gegee gaan word, is die hantering van sodanige konstruksies in 'n aantal Bybelvertalings. Die vertalings onder bespreking is die Septuagint, die Vulgaat, die Ou Afrikaanse Vertaling en die Nuwe

Afrikaanse Vertaling. Eersgenoemde twee word gekies as die twee belangrikste antieke vertalings van die Ou Testament. Die twee Afrikaanse vertalings word gekies om 'n vergelyking moontlik te maak van die vertalingstegniek van twee vertalings in Afrikaans wat verskillende vertaalteoretiese uitgangspunte het. Die volgende weergawes van die vertalings is in hierdie ondersoek gebruik: Bybel (1976), Bybel (1983), Rahlfs (1965) en Weber (1985).

2. Enkele teoretiese opmerkings

Voorwaardelike sinne is bysinne wat binne die werkwoordstuk van 'n hoofsin funksioneer as adjunkte (in aansluiting by die terminologie van Ponelis, 1979: 355-356). Ponelis (1979:355) wys daarop dat voorwaarde-adjunkte en hipotetiese konstruksies deel vorm van 'n meer omvattende stelsel wat te doen het met hipotese en wêreldskepping. Wat voorwaardes betref, stel hy dat dit te doen het met 'n verskeidenheid van hipotetiese stande en dat dit op verskillende maniere uitgedruk kan word. Voorwaarde-adjunkte kan óf bysinne óf voorsetselgroepe wees, terwyl bywoorde ook soms as voorwaarde-adjunkte kan dien. Wanneer 'n bysin gebruik word, word die bysin die protasis genoem en die hoofsin die apodosis. Die protasis word normaalweg ingelei deur voegwoorde soos *as, indien, tensy, ingeval, mits, met dien verstande dat* en *op voorwaarde dat*. Wanneer voorsetselgroepe as voorwaarde-adjunkte gebruik word, word voorsetsels soos *in geval van, vir geval* en *in so 'n geval* gebruik. Bywoorde soos *andersins, anders, dan* en *desnoods* word aangetref as voorwaarde-adjunkte.

'n Ander beskrywing van voorwaardelike sinne word aangetref in die werk van Renate Bartsch (1976), wat die funksionele grammatikale model gebruik. Sy sluit aan by Harris se stelling dat die funksie van adverbiale konstruksies beskryf kan word aan die hand van drie van die sewe operatore wat hy onderskei, $\emptyset_s$ (sinoperator), $\emptyset_c$ (sinsverbinder) en $\emptyset_a$ (woorduitbreiding). Voorwaardelike bysinne definieer sy dan soos volg (Bartsch, 1976:108):

Conditional adverbials are based on a $\emptyset_c$ -construction with c ='wenn' ('if') or c ='falls' ('in case of'), in which sentences s_1 and s_2 describe two state of affairs such that the occurrence of the antecedent state of affairs conditions the occurrence of the consequence state of affairs.

Sy wys verder ook daarop dat daar tussen voorwaarde en gevolg gewoonlik 'n oorsaaklike, temporele of konvensionele band is.

Wat die Hebreeuse voorwaardelike konstruksies betref, word in hierdie ondersoek op Hebreeuse prosa gekonsentreer. Daar word ook 'n onderskeid gemaak tussen voorwaardelike sinne in verhalende en wetskontekste. Al die gevalle wat opgespoor kon word in die Pentateug, Josua, Rigters, Samuel en Konings, word

behandel om sodoende die ondersoek op 'n redelike korpus tekste te bou. In die bespreking word verwys na enkele, dubbele en komplekse voorwaardelike konstruksies. Met dubbele konstruksies word bedoel gevalle waar twee voorwaardelike sinne bymekaar aangetref word en waar die twee in verhouding tot mekaar geïnterpreteer moet word. Dikwels is die eerste voorwaarde positief en die tweede negatief, sodat die twee mekaar aanvul. Komplekse voorwaardelike konstruksies word veral in wetskontekste aangetref, waar die eerste voorwaardelike konstruksie 'n algemene saak stel en waar verdere voorwaardelike konstruksies ondergeskikte gevalle stel.

Niccacci (1990) het in sy bespreking van die werkwoord ook aandag gegee aan die gebruik van die deelwoord in voorwaardelike konstruksies. Hy aanvaar dat deelwoordfrases in die plek van protases gebruik kan word en beskou sulke deelwoordfrases inderdaad as protases, net soos ook protases ingelei deur die partikel ᱠᱟᱨ (Niccacci, 1990:138). Waltke en O'Connor (1990:637) erken ook dat die partikel ᱠᱟᱨ gebruik kan word ter inleiding van protases van voorwaardelike sinne. Verder wys hulle daarop dat die deelwoord gebruik kan word as predikaat van 'n nominale sin en noem as voorbeelde onder andere Rigters 6:36 en Genesis 43:5, wat later bespreek word (Waltke en O'Connor, 1990:623-624). In hulle bespreking van voorwaardelike sinne gee hulle nie aandag aan die gebruik van deelwoordfrases in plaas van protases nie, maar hanteer sommige van die voorbeelde wat in hierdie artikel bespreek word in hulle bespreking van die betreklike gebruik van die deelwoord (1990:621).

In aansluiting by die uiteensetting van Ponelis word in die titel doelbewus na voorwaardelike konstruksies verwys en nie na voorwaardelike sinne nie. In 'n Afrikaanse sin sin kan 'n voorwaarde gestel word deur 'n bysin (protasis), maar ook deur voorwaardelike adjunkte gevorm deur bywoorde of voorsetselfrases. Die deelwoordkonstruksies wat in die plek van protases gebruik word, word egter nie as protases beskou, soos wat Niccacci doen nie, al het hulle dieselfde funksie as 'n protasis. Die saak wat ondersoek word, is wat die vertalings wat ter sprake is, met hierdie twee gebruike van die deelwoord gemaak het, naamlik die gebruik van die deelwoord as predikaat in 'n protasis, en die gebruik van deelwoordfrases met dieselfde funksie as 'n protasis in 'n voorwaardelike sin.

3. Literatuuroorsig

3.1 Friedrich

Die studie van Friedrich (1884) oor voorwaardelike sinne, wat uit die vorige eeu dateer, is die laaste werklik omvattende studie oor die onderwerp. Hy definieer voorwaardelike sinne as 'n uitbreiding van die eenvoudige hoofsin waardeur die

verwerkliking van 'n saak van 'n bepaalde voorveronderstelling afhanklik gemaak word (Friedrich, 1884:1). Die logiese moment van die verbinding van die voorwaarde met die gevolg is vir hom dié van “Ursache und Wirkung” (1884:2). Hierdie studie van Friedrich word gekenmerk deur besondere aandag aan fyn detail wat die verskillende konstruksiemoontlikhede van voorwaardelike sinne betref, en is grotendeels beskrywend van aard.

'n Belangrike onderskeid wat in Friedrich se bespreking van voorwaardelike sinne 'n belangrike rol speel, is dié tussen sinne wat volgens vorm en betekenis voorwaardelik is (“Die Conditionalsätze der Form und dem Sinne nach”, 1884:4) en sinne wat volgens betekenis voorwaardelik is (“Die Conditionalsätze dem Sinne nach”, 1884:59). Die eerste groep sinne is dié wat as voorwaardelike sinne herkenbaar is deur die vorm van die sinne, byvoorbeeld deur die gebruik van voorwaardelike partikels soos **אם** en **כי** (Friedrich, 1884:59). Die tweede groep word gekenmerk deur neweskikkende konstruksies of deur die aanwending van ander onderskikkende konstruksies in die plek van voorwaardelike sinskonstruksies, soos byvoorbeeld konstruksies waar die protasis vervang word deur 'n betreklike bysin.

Wat die sinne betref waar die voorwaarde nie aan die vorm herken kan word nie, maar waar dit vir sy gevoel volgens die betekenis voorwaardelik is, gee hy aandag aan onderskikking en neweskikking. Ten opsigte van onderskikkende konstruksies meld hy onder andere die deelwoord en die deelwoord voorafgegaan deur **כִּל** (Friedrich, 1884:59).

Omdat hy grotendeels deskriptief te werk gaan, bied hy nie 'n teorie wat die verskillende konstruksiemoontlikhede verklaar of vergelyk nie. Die vraag of daar volgens die betekenis ooreenkomste is tussen sy twee groepe voorwaardes, dié wat formeel herkenbaar is en dié wat nie so herkenbaar is nie, word nie deur hom beantwoord nie.

3.2 Gesenius-Kautzsch

Gesenius-Kautzsch (1966:#159) se bespreking van voorwaardelike sinne is deur Friedrich beïnvloed en is ook grotendeels beskrywend van aard. Daar word aandag gegee aan die verskillende konstruksiemoontlikhede van voorwaardelike sinne, met besondere aandag aan die vervoegings van die werkwoord en die partikels wat gebruik word.

Verder handhaaf Gesenius-Kautzsch ook die onderskeid tussen die voorwaardes wat met en sonder voorwaardelike partikels gestel word, waarskynlik in aansluiting by Friedrich. Ten opsigte van voorwaardelike konstruksie sonder par-

tikels word die imperfektum en die vorne daaraan verwant, soos die jussief, kohortatief, imperatief, konsekatiewe perfektum en deelwoord, gebruik vir voorwaardes wat vervulbaar is in die hede en toekoms, terwyl die perfektum dui op 'n voorwaarde wat reeds in die verlede vervul is.

In sy bespreking vestig Gesenius (#159v) die aandag op enkele gevalle waar die deelwoord gebruik word in die protasis van voorwaardelike sinne na die partikel **אם**. In hierdie gevalle volg die deelwoord na **וְ** of **אִם**. 'n Voorbeeld word aangetref in Rigters 6:36, waar daar 'n protasis aan die begin van 'n komplekse voorwaardelike konstruksie voorkom: **אם וְשָׁמַעְתָּ מוֹשִׁיעַ**. Verdere voorbeelde is in Genesis 24:42, 43:5, 20:7, Eksodus 8:17, 9:2 en 1 Samuel 19:11.

3.3 Driver

In sy werk oor die vervoegings in Hebreeus gee S.R. Driver (1892(1969):174-194) breedvoerig aandag aan voorwaardelike sinne in Bybelse Hebreeus. In sy bespreking gaan hy 'n ander weg op as Friedrich en Gesenius-Kautzsch deurdat hy nie uitgaan van verskillende konstruksiemoontlikhede as sodanig en dit uitvoerig beskryf nie, maar van verskillende soorte voorwaardes en die daarmee verbandhoudende gevolg. Hy dui dan afsonderlik die konstruksiemoontlikhede van die verskillende soorte voorwaardes aan. Hy handhaaf ook die onderskeid tussen voorwaardelike sinne met en sonder partikels, sodat hy ses groepe met partikels en drie daarsonder behandel. Hy gebruik ter illustrasie van sy groepe variasies op die sinnetjie 'If I see him, I will let him know', met verdere kwalifikasies in hakies aangedui. Ten opsigte van voorwaardes met partikels onderskei hy dan ses groepe (Driver, 1892(1969): 174, 177, 179, 183, 184).

Sy eerste groep definieer hy soos volg: "If I see him (the time at which this is imagined as possibly taking place not being further indicated, but belonging either to the real, or potential, future), I will let him know." In hierdie groep word die partikels **אם** of **כִּי** gebruik. Die deelwoord kan ook in die protasis voorkom (Driver, 1892(1969):174)

In sy groep VI, wat min in Bybelse Hebreeus voorkom, word **לִי** met die deelwoord gebruik en slaan die protasis op onwerklike gebeure in die hede (Driver, 1892(1969):184).

3.4 Watts

Die uiteensetting van Watts (1964:133-149) verskil in belangrike opsigte van dié wat sover bespreek is. In sekere opsigte vertoon sy benadering wel ooreenkomste met dié van Driver. Hy gaan naamlik ook uit van tipes voorwaardes en

bespreek dan die konstruksiemoontlikhede van die vier tipes wat hy onderskei. Hy verskil egter radikaal van die standpunte wat tot dusver bespreek is weens sy besondere siening van die gebruik van die perfektum met ׀. Hy verwerp die moontlikheid van die sogenaamde konsekutiewe perfektum, alhoewel hy wel die gedagte van 'n konsekutiewe imperfektum aanvaar. Hierdie standpunt is egter nie van belang vir die gebruik van die deelwoord nie. Watts onderskei dan die volgende vier tipes voorwaardelike sinne (1964:133), naamlik dié wat voor die hand liggend is, dié wat onwerklik is, dié wat moontlik is met 'n onseker vervulling, dié waar sowel die voorwaarde as die vervulling onseker is. Volgens sy uiteensetting kan die deelwoord in sy eerste drie groepe wel in die protasis gebruik word.

3.5 Van Leeuwen

Van Leeuwen (1973) sluit nou aan by Watts se vierdeling, maar hy verskil wel van Watts se starre hantering van konstruksiemoontlikhede, sodat sy uiteensetting meer soepel en aanvaarbaar is as dié van Watts. By sy derde groep, wat met Watt se derde groep ooreenstem, wys hy daarop dat in die protasis die imperfektum of ook die deelwoord aangetref word.

In al hierdie besprekings word daar nie in die besonder gelet op die gebruik van die deelwoord in voorwaardelike konstruksies nie. Daar word ook nie genoegsaam aandag gegee aan die gevalle waar 'n deelwoordfrase in die plek van 'n protasis gebruik word nie.

3.6 'n Eie benadering

In hierdie artikel word voortgebou op werk wat in 'n groter navorsingsprojek gedoen is (vgl. Van Rooy, 1990). In daardie ondersoek is alle voorwaardelike konstruksies in die Pentateug, Josua, Rigters, Samuel en Konings ondersoek. Al die gevalle van voorwaardelike konstruksies met deelwoorde wat in daardie ondersoek aan die lig gekom het, is vir hierdie studie gebruik. Vir 'n uiteensetting van die metodologie, vergelyk Van Rooy (1990:8-10).

4. Die deelwoord in voorwaardelike konstruksies in wetskontekste

In hierdie afdeling word aandag gegee aan die gebruik van deelwoorde in die protasis van voorwaardelike sinne en die gebruik van deelwoordfrases in die plek van protases.

4.1 Die deelwoord op sy eie

Daar is verskeie voorbeelde van die deelwoord wat op sy eie of as deel van 'n frase in 'n hoofsin, die plek van 'n protasis inneem. 'n Kort voorbeeld hiervan word in Eksodus 31:14 aangetref, waar die volgende sin na 'n apodiktiese wet wat oor die onderhouding van die Sabbat handel, aangetref word: לָקַח מוֹחַ יוֹמָת מַחֲלֵי. Die imperfektum met die infinitivus absolutus stem hier presies ooreen met die bepaling wat in baie van die kasuïstiese wette aangetref word. Die geval word egter nie deur 'n protasis uitgedruk nie, maar deur die deelwoord, wat eintlik bloot kan geld as die onderwerp van die werkwoord. Die deelwoordfrase neem die plek in van die protasis van 'n kasuïstiese wet. Soortgelyke gevalle, ook met passiewe werkwoorde, word in Eksodus 21:15, 16 en 17 en Eksodus 22:19 (MT) aangetref.

4.2 Die deelwoord na כל

Voorbeelde van die deelwoord na כל word ook soms voorwaardelik verklaar. In sommige gevalle kan die konstruksie goedskiks betreklik verklaar word, soos in Eksodus 22:18: כָּל־שֹׂכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת. Al is die werkwoord aan die einde een wat baie algemeen in kasuïstiese wette aangetref word en al word hier duidelik 'n spesifieke geval gestel, kan die konstruksie moeilik voorwaardelik genoem word. Gevalle soos die voorbeeld wat in Eksodus 31:14 aangetref word, is moeiliker om te beoordeel: כֹּל־הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלֶאכֶה וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא. Hierdie sin volg na die partikel כִּי, wat óf redegewend óf beklemtonend gebruik is. Alhoewel dit soms gebeur dat 'n verdere voorwaardelike partikel na כִּי (nie-voorwaardelik) gebruik kan word, is dit skaars; daarom is 'n alternatiewe konstruksie in hierdie geval verstaanbaar. Verder word die perfektum met waw gebruik vir die opdrag wat gegee word, soos wat dikwels gebeur in voorwaardelike sinne. In die volgende vers word 'n soortgelyke konstruksie aangetref, maar met die imperfektum met infinitivus absolutus vir die opdrag. In gevalle soos hierdie word duidelik kasuïstiese bepalinge aangetref. Vergelyk ook Numeri 35:30 en Levitikus 7:25.

4.3 Die deelwoord in dubbele wette: die deelwoord in die eerste protasis opgevolg deur אֲנִי in die tweede

Onder dubbele wette word wette verstaan waar twee moontlikhede gestel word – moontlikhede wat dikwels teenoor mekaar staan. Algemene konstruksies is met כִּי by die protasis van die eerste wet en met אֲנִי by die tweede (Deuteronomium

21:10-14), met כִּי by albei (Deuteronomium 23:22-23) en met אֲשֶׁר by die eerste en אֲם by die tweede (Levitikus 17:15-16). Daar word egter ook een voorbeeld aangetref waar die eerste wet met 'n deelwoordkonstruksie gestel word en die tweede met אֲם – in Numeri 19:11-13. In dié gedeelte word drie kasuïstiese bepalinge aangetref. Die eerste word ingelei deur die deelwoord met die lidwoord. Dit word wel soos 'n protasis gekonstrueer in die sin dat die eerste sin wat daarop volg, wat eintlik die hoofsin moes wees met die deelwoordfrase as onderdeel daarvan, met die perfektum met waw begin. Daarop volg dan weer 'n voorwaardelike konstruksie, ingelei met וְאִם-לֹא. In 'n volgende konstruksie word weer 'n deelwoord aan die begin aangetref. Dit gebeur dus in wetskontekste dat 'n deelwoordkonstruksie opgevolg word met 'n voorwaardelike konstruksie met וְאִם-לֹא – wat minstens toon dat die eerste ook as 'n voorwaardelike konstruksie gehanteer kan word.

4.4 Die deelwoord in komplekse wette

Onder komplekse wette word verstaan wette waar daar 'n hoofsaak is met newemoontlikhede waarvoor daar voorsiening gemaak moet word. 'n Tipiese voorbeeld word in Eksodus 21:7-11 aangetref, waar die hoofsaak deur כִּי gestel word en die ondergeskikte voorwaardes deur אֲם ingelei word. Dit is egter ook moontlik dat ander konstruksies gebruik kan word vir sommige van die ondergeskikte gevalle, waaronder dan ook konstruksies waarin deelwoordfrases gebruik word. Een so 'n geval kom in Levitikus 15:25-31 voor. In hierdie geval word die hoofsaak ingelei deur אֲשֶׁר כִּי en die ondergeskikte geval deur אֲם. Ten opsigte van die hoofsaak word daar egter verskeie nadere gevalle gespesifiseer. Een van hulle word ingelei deur כִּל met die deelwoord. In hierdie geval volg die apodosis met die perfektum met waw.

Die hoofvoorwaarde kan ook met 'n deelwoordfrase uitgedruk word. 'n Voorbeeld hiervan word in Eksodus 21:12-14 aangetref, met die volgende hoofsaak: מִכֶּה אִישׁ נֶמֶת מוֹת יוֹמָת. Die hoofvoorwaarde word gestel deur 'n deelwoordfrase opgevolg deur 'n *perfektum* met waw, wat daarop dui dat die konstruksie nie bloot 'n deelwoordfrase is nie, maar as 'n protasis beskou moet word. Die apodosis is een wat algemeen voorkom by kasuïstiese wette, naamlik dat die oortreder beslis gedood moet word. In die volgende sin word 'n uitsondering gestel, ingelei deur וְאֲשֶׁר. Die volgende ondergeskikte saak word ingelei deur וְכִי. Die drie verskillende konstruksies lê, wat betekenis betref, op dieselfde vlak.

In Levitikus 15:2-15 word 'n voorbeeld aangetref waar die hoofsaak deur כִּי ingelei word, met verskeie konstruksies vir die ondergeskikte sake, waaronder die deelwoord met die lidwoord (twee keer na mekaar), כִּל met die deelwoord en nog 'n deelwoord met die lidwoord. Weer is daar geen wesentlike verskil tussen die sake wat met verskillende konstruksies gestel word nie. In Levitikus 11 word 'n lang reeks bepalinge aangetref waarin voorskrifte gegee word oor watter diere geëet mag word en watter nie. Tussenin word dan gestel dat iemand wat van die diere eet, onrein is. In vers 24 word die handeling weergegee deur 'n deelwoord met כִּל, waarop volg dat die persoon onrein sal wees tot die aand toe. Dieselfde gebeur in vers 25, 26, 27, 28, 31 en 36. Vergelyk ook Levitikus 22:4-7, waar 'n apodiktiese wet aangetref word, met 'n ondergeskikte bepaling wat met 'n deelwoordfrase begin. Vergelyk ook Levitikus 15:19-24.

4.5 Samevatting

Dit is duidelik dat die onderskeiding tussen voorwaardelike sinne in wetskontekste en verhalende kontekste baie sinvol is, soos ook die onderskeid tussen enkele, dubbele en komplekse voorwaardes. Vir enkele wette is die mees algemene konstruksie dié met die partikel כִּי met die imperfektum in die protasis. Die konstruksie met die deelwoord in die protasis kan as 'n alternatiewe konstruksie beskou word. Daar is nege voorbeelde waar die voorwaarde deur 'n deelwoordfrase gestel word. Die deelwoord kom ook een keer voor in die eerste protasis by dubbele wette. Wat komplekse wette betref, is daar een voorbeeld waar die hoofvoorwaarde met 'n deelwoordfrase gestel word. Daar is egter verskeie voorbeelde waar deelwoordkonstruksies vir ondergeskikte bepalinge gebruik word.

5. Die deelwoord in voorwaardelike konstruksies in verhalende kontekste

Dit gebeur ook dat die deelwoord gebruik word in die protasis van voorwaardelike konstruksies in verhalende kontekste, of in die plek van die protasis van 'n voorwaardelike konstruksie.

5.1 Enkele voorwaardelike konstruksies

In Eksodus 8:17 word 'n voorwaardelike konstruksie gebruik om 'n waarskuwing uit te spreek. Die voorwaardelike partikel אִם word voorafgegaan deur כִּי. In die protasis word die deelwoord na אִם aangetref. Vir 'n soortgelyke geval, vergelyk Eksodus 9:2-3, waar die deelwoord sonder 'n verdere partikel na die voor-

waardelike partikel volg, met 'n persoonlike voornaamwoord vir die onderwerp. Dieselfde gebeur in Eksodus 7:27-29.

In Deuteronomium 18:9 word 'n bysin aangetref wat met **כִּי** begin en waarop die persoonlike voornaamwoord met die deelwoord volg. In hierdie geval is die voorwaardelike konstruksie verwant aan tydaanduidende konstruksies, omdat hier gedui word op omstandighede wat in die toekoms lê.

Voorwaardelike sinne kan gebruik word om 'n voorwaarde te stel vir die voltoening aan 'n versoek of 'n bevel. In Rigters 11:9 word 'n voorbeeld aangetref met die deelwoord na **אֲשֶׁר** in die protasis, met die onderwerp uitgedruk deur 'n daaropvolgende persoonlike voornaamwoord.

Dit gebeur meermale dat voorwaardelike sinne gebruik word om vroe te stel of bevel te gee na aanleiding van voorafgaande gebeure of stellings. In sulke gevalle sluit die protasis dikwels by die voorafgaande aan en volg die vraag of bevel daarop in die apodosis. In Genesis 27:46 dui die protasis, waarin 'n deelwoord gebruik word, op iets wat die spreker vrees en wat sy graag sou voorkom. Die deelwoord volg op die partikel **אֲשֶׁר** met die onderwerp daarna. In 1 Samuel 7:3 dui die protasis op die hede en stel dit wat die volk wou doen, soos afgelei kan word uit hulle optrede wat in die vorige vers vermeld word. Ook hier word die partikel **אֲשֶׁר** gebruik, met 'n deelwoord wat in hierdie geval nie direk op die partikel volg nie.

In Deuteronomium 5:25 volg 'n voorwaardelike konstruksie na 'n vraag en maak dit duidelik waarom die vraag gestel is. In die protasis word die deelwoord aangetref, wat hier waarskynlik gebruik word omdat die saak waaroor dit gaan, in die hede lê. In hierdie geval volg die deelwoord weer direk na die partikel **אֲשֶׁר**, met die onderwerp na die deelwoord.

Voorwaardelike konstruksies word ook gebruik om die gevolg van optrede wat voorgeskryf word, aan te dui. In 1 Samuel 19:11 word 'n voorbeeld hiervan aangetref met die deelwoord na **אֲשֶׁר יִבְרַח אֶתְּךָ**. Die deelwoord dui hier op iets wat in die nabye toekoms lê.

Dit gebeur meermale dat daar in 'n gesprek in 'n protasis direk aangesluit word by iets wat die ander spreker gesê of gevra het. In 2 Konings 10:6 word daar in aansluiting by die woorde van 'n ander party 'n opdrag aan daardie ander party gegee. In die protasis word twee sinne aangetref, waarvan die eerste 'n nominale sin is en die tweede 'n deelwoord het. In die eerste sin is aan die begin 'n voorsetsselfrase, gevolg deur die onderwerp aangedui deur 'n persoonlike voornaamwoord en dan volg die deelwoord. Hier dui die protases op die hede. In Eksodus

33:15 word om dieselfde rede 'n deelwoord in die protasis gebruik, na אִם־אֵיךְ met 'n adjunk voor die deelwoord.

Voorwaardelike konstruksies word meernale gebruik om beleefde versoeke te stel. In Genesis 24:42-44 word 'n versoek gestel, ingelei deur אִם־יִשְׁדָּדֶנָּה, gevolg deur 'n deelwoord.

In 2 Samuel 19:8 (MT) word 'n voorwaardelike sin deur 'n eedformule voorafgegaan. In die protasis volg die deelwoord na כִּי־אֵיךְ נָדָה.

5.2 Dubbele voorwaardelike konstruksies

In Rigters 9:15 word twee moontlikhede gestel, met dan die optrede in elke geval. In die eerste protasis word אִם aangetref, opgevolg deur 'n voorsetselfrase, die onderwerp aangedui deur 'n persoonlike voornaamwoord en die deelwoord. In die tweede protasis word bloot אִם אֵיךְ aangetref. In Genesis 24:49 word die eerste protasis ingelei deur אִם־יִשְׁכַּח עֲשִׂים en die tweede net deur אִם־לֹא.

Dit gebeur ook meernale dat twee stelle optredes aan iemand voorgelê word – twee stelle optredes waartussen gekies moet word. Die twee stelle word dan in die twee protases gestel, met die gevolg in die apodosis. In Genesis 43:4-5 word in die eerste protasis die deelwoord na אִם־יִשְׁדָּדֶנָּה aangetref en in die tweede die deelwoord na אִם־אֵיךְ נָדָה. In die gevalle wat bespreek is, is daar geen geval waar 'n deelwoordfrase in verhalende kontekste in die plek van 'n protasis gebruik word nie. Die deelwoorde wat wel voorkom, staan dikwels, maar nie altyd nie, na אֵיךְ of יִשְׁדָּדֶנָּה.

6. Die deelwoord in onwerklike voorwaardes

In 2 Samuel 18:12 word 'n nominale sin met 'n deelwoord in die protasis aangetref na לֹא. Die Qere-lesing, sowel as 'n aantal Hebreeuse manuskripte en manuskripte van die Targum lees לֹא. Hierdie lesing moet aanvaar word, omdat die negativeringpartikel לֹא hier nie pas nie (vergelyk BHS nota 12a). In hierdie geval dui die protasis op die hede en die apodosis op die toekoms. Presies dieselfde is die geval in 2 Konings 3:14, waar die protasis ingelei word deur לֹא־יִלְוֶיךָ.

7. Die vertaling van deelwoordkonstruksies

7.1 Die vertaling in die Vulgaat

Die Vulgaat verskil van die LXX daarin dat dit die werk van een persoon was (Hieronymus)(Kedar, 1988:321), maar tog vertoon dit nie 'n eenvormige vertalingstegniek nie. Die ouer gedeeltes was meer letterlik vertaal en die nuwer gedeeltes meer vry (Kedar, 1988:326). Dit geld ook die hantering van sintaktiese konstruksies, waar die vertaling geneig is om nie altyd dieselfde konstruksie op dieselfde manier weer te gee nie.

Daar sal eers aan voorwaardelike konstruksies in wetskontekste aandag gegee word, en daarna aan konstruksies in verhalende kontekste.

In Latynse voorwaardelike konstruksies word gewoonlik drie soorte onderskei. Gildersleeve en Lodge (1965:379-387) onderskei die drie groepe soos volg:

- * Logiese voorwaardelike konstruksies, waar *si* en die indikatief gebruik word. In hierdie geval word die elemente bloot gestel volgens die formule: as dit so is, is dat so (Gildersleeve & Lodge, 1965:380). In die apodosis word gewoonlik ook die indikatief gebruik, maar waar die sake in die toekoms lê, kan ook 'n konjunktief of imperatief gebruik word naas die futurum.
- * Ideële voorwaardelike konstruksies, waar *si* en gewoonlik die praesens en perfektum konjunktief gebruik word. Hier word die saak as 'n moontlikheid gestel (Gildersleeve & Lodge, 1965:382).
- * Onwerklike voorwaardelike konstruksies, waar *si* gebruik word met die imperfektum en plusquamperfektum konjunktief. In hierdie geval is die voorwaarde onvervuld of onmoontlik (Gildersleeve & Lodge, 1965:384).

Gildersleeve en Lodge (1965:379) wys verder op vier moontlike ander maniere waarop 'n protasis uitgedruk kan word, naamlik deur 'n betreklike bysin, deur 'n deelwoord, deur 'n adjunk, soos 'n voorsetselfrase soos *in tale re*, en deur 'n vraagsin of 'n imperatief. Die deelwoord kan dus ook gebruik word, soos in die Hebreeuse gevalle onder bespreking, maar in nie een van die voorbeelde wat bespreek word, gebruik die Vulgaat 'n deelwoordkonstruksie nie.

7.1.1 Voorwaardelike konstruksies in wetskontekste

In Eksodus 31:14 word in die Hebreeus 'n deelwoordfrase gebruik in die plek van 'n protasis. Die Vulgaat vertaal die konstruksie met 'n betreklike bysin: *qui*

polluerit illud, morte morietur. Die deelwoord word hier met 'n futurum exactum weergee en die Hebreeuse imperfektum met 'n futurum simplex indikatief.

In Eksodus 21:15, 16 en 17 word drie bepalings aangetref wat met 'n deelwoordfrase begin. In vers 16 word die deelwoordfrase opgevolg deur twee sinne met die perfektum met waw-konsekutief. In al drie gevalle word betreklike bysinne ingelei deur *qui* in die Vulgaat aangetref. In vers 15 en 17 word die deelwoord weergegee met 'n perfektum konjunktief en die imperfektum in die apodosis met 'n praesens konjunktief. Die konjunktief word waarskynlik gebruik om die bevel wat die Hebreus impliseer, weer te gee. Ook in vers 16 word die deelwoord met die perfektum konjunktief weergegee en die daaropvolgende perfektum met waw-konsekutief ook. Die imperfektum van die nasin in Hebreus word met die praesens konjunktief weergegee, soos in vers 15 en 17. Die gebruik van hierdie soort konstruksies met voorwaardelike betekenis in Latyn is goed bekend (Gildersleeve & Lodge, 1965:379). In Eksodus 22:19 (MT) word die deelwoord met 'n praesens indikatief in 'n betreklike bysin weergegee en in die apodosis word 'n futurum simplex indikatief aangetref.

In Eksodus 22:18 (MT) word die deelwoord na **כָּל** aangetref, met dieselfde passiewe konstruksie as in Eksodus 21:15-17 in die nasin. In die Vulgaat word die voorbeeld net soos die voorbeelde hierbo genoem, vertaal, met 'n betreklike bysin ingelei deur *qui*. Daar word dus nie 'n vertaling vir **כָּל** gebied nie. Die deelwoord word met 'n perfektum konjunktief weergegee en die imperfektum van die apodosis met 'n praesens konjunktief. In Eksodus 31:14 word benewens die geval met 'n deelwoord waarna reeds verwys is, ook 'n voorbeeld van die deelwoord na **כָּל** aangetref. Ook hier word die partikel nie in die vertaling weergegee nie en word in die sin na *qui* die futurum exactum gebruik. In die Hebreus begin die nasin met 'n perfektum met waw konsekutief. Dit word met die futurum simplex vertaal. In Numeri 35:30 wyk die Vulgaat af van die patroon wat tot dusver opgemerk is. Die deelwoordfrase **כָּל־מַכֶּה־נָּפֶשׁ** word nie vertaal nie, maar die sin begin met *homicida*, wat die voorwerp van die Hebreeuse protasis weergee, maar wat ook kan dien as 'n samevatting van die deelwoordfrase. Ook Levitikus 7:25 wyk van die algemene patroon af en gebruik 'n voorwaardelike konstruksie: *si quis adipem qui efferet debet in incensum Domini comederet peribit de populo suo*. In die protasis word die imperfektum konjunktief gebruik en in die apodosis die futurum simplex indikatief.

In Numeri 19:11-13 word 'n dubbele wet aangetref, waarvan die eerste die deelwoord het en die tweede 'n normale voorwaardelike konstruksie. Daarop volg 'n verdere konstruksie van **כָּל** met die deelwoord. In die eerste geval word die betreklike konstruksie met *qui* en die perfektum konjunktief gebruik. In die

tweede geval word 'n voorwaardelike konstruksie met *si* en die perfektum konjunktief gebruik en in die derde geval *omnis qui* en die perfektum konjunktief. In die laaste geval word die Hebreeuse כֹּל wel weergegee – met *omnis*.

Wat komplekse wette betref, word in Levitikus 15:25-31 die hoofsaak ingelei deur אִשָּׁה כִּי en die ondergeskikte geval deur אִם. Ten opsigte van die hoofsaak word daar egter verskeie nadere gevalle gespesifiseer. Een van hulle word ingelei deur כֹּל met die deelwoord. In hierdie geval volg die apodosis met die perfektum met waw. Iets wat baie algemeen in Hebreeuse komplekse wette voorkom, is dat die hoofvoorwaarde ingelei word deur die partikel כִּי en ondergeskikte voorwaardes deur אִם. 'n Voorbeeld hiervan is in Eksodus 21:7-11. In die Vulgaat word dan voorwaardelike konstruksies ingelei deur *si* aangetref. In Levitikus 15:25 begin die Vulgaat egter met *mulier quae*, met die werkwoord 'n praesens indikatief. Die duidelike voorwaardelike konstruksie word dus betreklik vertaal. Die deelwoordfrase word in vers 27 vertaal met *quicumque* plus die futurum exactum. In vers 28 word die ondergeskikte voorwaarde, ingelei deur אִם, wel voorwaardelik vertaal.

In Eksodus 21:12-14 word die hoofvoorwaarde gestel deur 'n deelwoordfrase opgevolg deur 'n perfektum met waw. In die volgende sin word 'n uitsondering gestel, ingelei deur אִשָּׁרָה. Die volgende ondergeskikte saak word ingelei deur וְכִי. In die eerste twee gevalle gebruik die Vulgaat betreklike konstruksies en in die laaste geval 'n voorwaardelike konstruksie met *si*. In die eerste sin word 'n perfektum konjunktief gebruik, in die tweede geval 'n perfektum indikatief en in die derde geval weer 'n perfektum konjunktief.

In Levitikus 15:2-15 word 'n voorbeeld aangetref waar die hoofsaak deur כִּי ingelei word, met verskeie konstruksies vir die ondergeskikte sake, waaronder die deelwoord met die lidwoord (twee keer na mekaar), כֹּל met die deelwoord en nog 'n deelwoord met die lidwoord. Die partikel כִּי word voorafgegaan deur אִשָּׁה אִשָּׁה. Die Vulgaat gebruik weer 'n betreklike konstruksie vir die hoofvoorwaarde (*vir qui*). Wat hier interessant is, is dat in vers 5 die Hebreeus 'n betreklike konstruksie het en die Vulgaat *si quis*. In vers 6 word die deelwoordfrase van die Hebreeus voorwaardelik vertaal, met *si* en 'n perfektum konjunktief in die protasis. In vers 7 word die deelwoordfrase weer betreklik vertaal, met *qui* en 'n perfektum konjunktief. In vers 10 word die deelwoordfrase met כֹּל ook betreklik vertaal en so ook die deelwoordfrase wat daarop volg. Betreklike konstruksies word ook gebruik in Levitikus 15:19-24.

Deelwoordfrases word dus konsekwent met betreklike bysinne vertaal ten opsigte van enkele wette. Wat die vier enkele wette met die deelwoord voorafgegaan deur **ל** betref, word twee betreklik vertaal, sonder 'n vertaling vir **ל**, in een geval word die deelwoordfrase weggelaat en in die vierde geval word 'n voorwaardelike konstruksie gebruik. In die ses gevalle waar betreklike bysinne gebruik word, word die perfektum konjunktief in vier gevalle gebruik, 'n praesens indikatief een keer en 'n futurum exactum een keer. Die gebruik van die konjunktief in sulke sinne stem ooreen met die gebruik daarvan in ideële voorwaardelike sinne. Wat die enkele geval van deelwoorde in dubbele wette betref, word die deelwoord op sy eie met 'n betreklike bysin vertaal, ook met 'n perfektum konjunktief. Die geval van die deelwoord na **ל** word vertaal met *omnis qui*, weer met 'n perfektum konjunktief.

Wat komplekse wette betref, word deelwoordfrases gebruik vir sowel die hoofvoorwaarde as ondergeskikte voorwaardes. Wat hoofvoorwaardes betref, word in Eksodus 21:14 'n betreklike bysin met die perfektum konjunktief gebruik.

Wat ondergeskikte sake betref, word **ל** met die deelwoord in Levitikus 15:27 vertaal met *quicumque* met die futurum exactum, 'n baie gepaste vertaling. Dieselfde konstruksie word egter in Levitikus 15:10 betreklik vertaal, wel met 'n praesens indikatief. In Levitikus 15:19 word dit egter vertaal met *omnis qui* en die futurum exactum, maar in vers 21 sonder die *omnis*. Wat die deelwoord op sy eie betref, word in Levitikus 15:6 'n voorwaardelike konstruksie gebruik, met *si* en die perfektum konjunktief. In Levitikus 15:7 word weer 'n betreklike bysin gebruik met 'n perfektum konjunktief en in 15:10 met 'n futurum exactum.

Daar word dus 'n groot verskeidenheid konstruksies in die Vulgaat aangetref. Oorwegend word van betreklike konstruksies gebruik gemaak, maar daar is 'n aantal gevalle wat voorwaardelik vertaal word.

7.1.2 Verhalende kontekste

In verhalende kontekste word 'n hele aantal voorbeelde aangetref waar die deelwoord na gewone voorwaardelike partikels gebruik word. In Eksodus 8:17 word 'n deelwoord gebruik in 'n protasis van 'n voorwaardelike konstruksie, na **אם־אִי־נִשְׁמַע־לְךָ־אֲנִי־לֹא־אֶעֱשֶׂה־כְּדִבְרֵי־יְהוָה**. Die Vulgaat vertaal met *si* en 'n perfektum konjunktief. Die deelwoord wat in die Hebreëuse apodosis voorkom, word met 'n praesens konjunktief vertaal. In Eksodus 9:2-3 word die deelwoord ook in 'n normale protasis gebruik, direk na **אם־אִי־נִשְׁמַע־לְךָ־אֲנִי־לֹא־אֶעֱשֶׂה־כְּדִבְרֵי־יְהוָה**. Die Vulgaat vertaal met *si* en 'n praesens indikatief. In die apodosis word die Hebreëuse deelwoord met 'n futurum simplex vertaal. In 7:27 word dieselfde deelwoordkonstruksie as in 9:2-3 aangetref. Die Vulgaat vertaal

dit met *si* en die perfektum konjunktief. In die apodosis word die Hebreeuse deelwoord met 'n praesens konjunktief vertaal. In Rigters 11:9 word die deelwoord met 'n perfektum indikatief na *si* vertaal, met 'n futurum simplex in die apodosis. In Deuteronomium 18:9 is die konstruksie verwant aan tydaanduidende sinne. Die Vulgaat vertaal dit tydaanduidend, met *quando* en die futurum exactum. Gildersleeve en Lodge (1965:376) wys egter daarop dat *quando* ook voorwaardelik gebruik word wanneer tyd betrokke is by voorwaardelike konstruksies, net soos wat die geval is met **כִּי** in hierdie geval. In Genesis 27:46 volg die deelwoord ook op die partikel **אֲנִי**. In die Vulgaat word *si* met 'n perfektum konjunktief aangetref, met 'n praesens indikatief in die apodosis. In 1 Samuel 7:3 het die Vulgaat die praesens indikatief in die protasis met 'n imperatief in die apodosis, in aansluiting by die Hebreeus.

In Deuteronomium 5:25 word die deelwoord met 'n futurum exactum weergegee en die perfektum met waw konsekutief van die apodosis met 'n futurum simplex. Dieselfde Latynse konstruksie en werkwoorde word in 1 Samuel 19:11 aangetref. Die Hebreeus het die deelwoorde in die protasis en apodosis. In 2 Konings 10:6 word die deelwoord van die protasis met 'n praesens vertaal en die imperatief van die apodosis met 'n imperatief. In Eksodus 33:15 word die deelwoord in die protasis met 'n futurum simplex vertaal en die negatiewe bevel in die apodosis met *ne* en die praesens konjunktief. In Genesis 24:42-44 word 'n versoek gestel ingelei deur **אֲנִי־אֶשְׁרָא־אִם־יִשְׁמָע** gevolg deur 'n deelwoord. Die Vulgaat gee dit weer met 'n perfektum indikatief.

In 2 Samuel 19:8 (MT) word 'n voorwaardelike sin deur 'n eedformule voorafgegaan. In die protasis volg die deelwoord na **כִּי־אֵינִי־הָיָה**. Die Vulgaat gee dit weer met *si* en die perfektum konjunktief. Die vorm (*exieris*) kan natuurlik óf 'n perfektum konjunktief wees óf 'n futurum exactum indikatief. In die apodosis word egter 'n duidelike konjunktief gebruik in die perifrastiese konstruksie *remansurus sit*, wat dit meer waarskynlik maak dat die konjunktief in die protasis gebruik word.

Daar word 'n ook 'n drietal dubbele voorwaardelike konstruksies aangetref met deelwoordfrases. In Genesis 24:49 word die eerste protasis ingelei deur **לְעֹשִׂים־אֲנִי־אִם־יִשְׁמָע** en die tweede net deur **אֲנִי־אִם־יִשְׁמָע**. In die eerste protasis word die deelwoord met 'n praesens indikatief vertaal en die imperatief in die apodosis met 'n imperatief. In die tweede protasis is daar in die Hebreeus nie 'n werkwoord nie, maar die Vulgaat gebruik 'n werkwoord, ook in die praesens indikatief, met 'n imperatief in die apodosis. In Rigters 9:15 gebeur dieselfde in die Vulgaat, behalwe dat die werkwoord in die tweede apodosis, wat in die Hebreeus 'n jussief kan wees, met 'n praesens konjunktief weergegee word. Vir die positiewe

saak word in hierdie geval nie וְ na die voorwaardelike partikel gebruik nie. In Genesis 43:4-5 word in die eerste protasis die deelwoord na $\text{וְשֵׁרֵם־אֶם־אָמְנָה}$ aangetref en in die tweede dieselfde deelwoord na $\text{וְאִם־אֵינֶנּוּ־נִבְּרָה}$. Albei word met die praesens indikatief vertaal (*vis mittere* en *vis*). In die eerste apodosis word die Hebraeuse kohortatiewe met die futurum simplex vertaal. In die tweede word die Hebraeuse imperfektum ook met 'n futurum simplex vertaal.

In al die gevalle van deelwoorde in enkele voorwaardelike konstruksies in verhalende gedeeltes word die deelwoord na 'n gewone voorwaardelike partikel gebruik en word dit ook voorwaardelik in die Vulgaat vertaal. Dertien gevalle is hier bespreek. In vier gevalle volg die deelwoord na 'n vorm van וְאִם־אָמְנָה en in een geval na $\text{וְשֵׁרֵם־אֶם־אָמְנָה}$. Twee keer word in hierdie gevalle 'n imperfektum konjunktief gebruik, een keer 'n praesens indikatief, een keer 'n futurum simplex en een keer 'n futurum exactum. In een geval, waar daar 'n tydsaspek by is, word *quando* met die futurum exactum gebruik. In die ander sewe gevalle word 'n praesens indikatief drie keer gebruik, 'n imperfektum konjunktief twee keer, 'n imperfektum indikatief een keer en 'n futurum exactum een keer. In die dubbele konstruksies word telkens 'n praesens indikatief gebruik. Die voorkeur vir die praesens indikatief hang waarskynlik saam met die tydsaspek, aangesien die deelwoord in die Hebraeus gewoonlik gebruik word om die teenwoordige tyd uit te druk.

Wat onwerklike voorwaardelike konstruksies betref, word in 2 Samuel 18:12 'n nominale sin met 'n deelwoord in die protasis aangetref na וְאִם־אָמְנָה . In hierdie geval dui die protasis op die hede en die apodosis op die toekoms. Die Vulgaat het 'n imperfektum konjunktief in die protasis en ook 'n imperfektum konjunktief vir die Hebraeuse imperfektum in die apodosis. In 2 Konings 3:14 word die deelwoord ook met die imperfektum konjunktief weergegee, maar in die apodosis word 'n plusquamperfektum konjunktief gebruik.

7.2 Die vertaling in die Septuagint

Dit is onmoontlik om in 'n artikel soos hierdie breedvoerig op die geskiedenis en vertalingstegniek van die Septuagint in te gaan. Dit is egter belangrik om in gedagte te hou dat die verskillende boeke van die Septuagint deur verskillende persone vertaal is (Tov, 1988:164). Die verskillende vertalers se metode het soms meer letterlik en soms meer vry geskied (Tov, 1988:169) en die vertaling bevat baie leksikale en sintaktiese Hebraïsmes (Tov, 1988:179).

Daar sal eers aandag gegee word aan voorwaardelike konstruksies in wetskontekste, en daarna aan konstruksies in verhalende kontekste.

In Griekse voorwaardelike konstruksies kan vyf soorte onderskei word. Blass, Debrunner en Funk (1974:188) onderskei die vyf groepe soos volg:

1. εἰ met die indikatief van alle tye dui op 'n eenvoudige voorwaarde met die klem op die werklikheid van die aanname ('n werklike voorwaarde).
2. εἰ met die optatief dui op iets wat voorgestel word, sonder inagneming van werklikheid of onwerklikheid ('n potensieële voorwaarde).
3. εἰ met 'n verlede tyd indikatief dui op 'n voorwaarde wat teen die feite ingaan ('n onwerklike voorwaarde).
4. ἕάν met die konjunktief dui op iets wat onder sekere omstandighede verwag word op grond van 'n bestaande algemene of konkrete standpunt in die hede ('n verwagte voorwaarde).
5. εἰ met die optatief kan ook dui op herhaling in die verlede.

Blass, Debrunner en Funk (1974:215) wys daarop dat die deelwoord ook adverbiaal gebruik kan word om 'n voorwaarde uit te druk en dat blote newesikking gebruik kan word om 'n voorwaardelike verhouding uit te druk (Blass, Debrunner & Funk, 1974:247). Net soos in Hebreeus en Afrikaans die geval is, kan voorwaardelike konstruksies in Grieks dus uitgedruk word sonder om van die normale konstruksie met 'n protasis en 'n apodosis gebruik te maak.

7.2.1 Voorwaardelike konstruksies in wetskontekste

In Eksodus 31:14 word in die Hebreeus 'n deelwoordfrase gebruik in die plek van 'n protasis. Die Septuagint (hierna LXX) gebruik die teenwoordige deelwoord: ὁ βεβηλῶν.

In Eksodus 21:15, 16 en 17 word drie bepalings aangetref wat met die deelwoordfrase begin. In vers 16 word die deelwoordfrase opgevolg deur twee sinne met die perfektum met waw-konsekutief. In vers 15 word 'n betreklike bysin ingelei deur ὅς aangetref met 'n praesens indikatief en 'n derde persoon passiewe imperatief in die hoofsin. In vers 16, wat die MT se vers 17 vertaal, word ὁ met die deelwoord aangetref, met 'n futurum as hoofwerkwoord. In vers 17, wat die MT se vers 16 vertaal, word 'n betreklike bysin ingelei deur ὅς ἕάν met die aoristus konjunktief. Die konjunktief in 'n betreklike bysin maak die sin volgens die betekenis voorwaardelik (vgl. Blass, Debrunner & Funk, 1974:191). In Eksodus 22:18 (MT) word die Hebreeus vry weergegee. In die Hebreeus is die deelwoordfrase die onderwerp van 'n passiewe werkwoord ("elkeen wat met 'n dier

slaap, moet sekerlik gedood word"). Die LXX maak die hoofwerkwoord 'n imperatief tweede persoon meervoud en hanteer die deelwoordfrase as die voorwerp daarvan ("maak elkeen dood wat met 'n dier slaap").

In Eksodus 22:19 (MT) word 'n deelwoord aangetref, met 'n passiewe werkwoord as hoofwerkwoord. In die Septuagint word ook 'n deelwoord gebruik. In Eksodus 31:14 word ook 'n voorbeeld van die deelwoord na כָּל aangetref. Die LXX gebruik weer $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ gevolg deur 'n betreklike bysin na $\acute{o}\varsigma$. In Numeri 35:30 vertaal die LXX die deelwoordfrase שָׁפַךְ-דָּם מִכָּל-אִישׁ weer met $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ en 'n deelwoord. Dit gebeur ook in Levitikus 7:25.

In die dubbele wet in Numeri 19:11-13 het die eerste wet die deelwoord en die tweede 'n normale voorwaardelike konstruksie. Daarop volg 'n verdere konstruksie van כָּל met die deelwoord. In die eerste geval word 'n deelwoord met die lidwoord gebruik, in die tweede geval word die Hebreeuse voorwaardelike konstruksie voorwaardelik vertaal en in die derde geval word weer $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ gebruik, gevolg deur die deelwoord met die lidwoord.

Wat komplekse wette betref, is daar reeds in die vorige bespreking na verskillende gevalle verwys waar die deelwoord gebruik word. In Levitikus 15:27 word die deelwoordfrase met כָּל vertaal met $\pi\acute{\alpha}\varsigma$, gevolg deur die deelwoord met die lidwoord. In Eksodus 21:12-14 word die hoofvoorwaarde gestel deur 'n deelwoordfrase opgevolg deur 'n perfektum met waw. Die LXX gee die hoofvoorwaarde weer met 'n voorwaardelike konstruksie, ingelei deur $\epsilon\acute{\alpha}\nu$ en 'n aoristus konjunktief. In die apodosis word 'n derde persoon imperatief gebruik. Dieselfde konstruksie word gebruik vir die ondergeskikte geval in vers 14, waar die Hebreus die partikel כִּי gebruik.

In Levitikus 15:2-15 word 'n voorbeeld aangetref waar die hoofsaak deur כִּי ingelei word, met verskeie konstruksies vir die ondergeskikte sake. In vers 6, 7 en 10 word die deelwoordfrases van die Hebreus vertaal met die lidwoord met die deelwoord. In vers 10 word die deelwoordfrase met כָּל met $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ en die deelwoord met die lidwoord vertaal.

In Levitikus 15:19-24 kom daar in vers 19, 21 en 22 die deelwoordfrase כָּל-אִישׁ וְאִשָּׁתוֹ voor. In vers 19 en 22 word dit weergegee met $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ en die deelwoord met die lidwoord. In vers 21 word egter 'n ander konstruksie aangetref, naamlik $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ $\acute{o}\varsigma$ $\epsilon\acute{\alpha}\nu$ met die aoristus konjunktief. Die konstruksie met die deelwoord met die lidwoord word ook in Levitikus 22:4 aangetref vir 'n deelwoordfrase in Hebreus.

Hebreeuse deelwoordfrases word gewoonlik met die deelwoord met die lidwoord weergegee in enkele wette. Vir die partikel לְ word πᾶς voor die deelwoord met die lidwoord geplaas. Betreklieke bysinne word aangetref as vertaling vir 'n deelwoordfrase in Eksodus 21:15 en 17 (16 in die LXX, met ὄς ἕανν met die aoristus konjunktief). Dieselfde konstruksies kom ook voor in die dubbele wet in Numeri 19:11-13. Ook in komplekse wette word die twee algemene konstruksies gebruik. Enkele uitsonderings kom wel voor. In Eksodus 21:12-14 word die hoofvoorwaarde deur die LXX voorwaardelike vertaal. In Levitikus 15:21 word die deelwoordfrase וְלֹא־יִהְיֶה עִוְוֹן met πᾶς ὄς ἕανν en die aoristus konjunktief vertaal.

7.2.2 Verhalende kontekste

In Eksodus 8:17 word 'n deelwoord gebruik in 'n protasis van 'n voorwaardelike konstruksie, na אִם־אֵינִי נִדְּוֹן. Die LXX vertaal met ἕανν en 'n praesens konjunktief. In die apodosis word die Hebreeuse deelwoord met 'n praesens indikatief vertaal. Die konstruksie van die Griekse protasis word gebruik met betrekking tot die toekoms (Blass, Debrunner & Funk, 1974:190). In Deuteronomium 18:9 word ἕανν en 'n aoristus konjunktief gebruik. Dit kan dui op iets wat in die toekoms lê (Blass, Debrunner & Funk, 1974:190). Hierdie voorbeeld is in die Hebreeus verwant aan tydaanduidende konstruksies, sodat die Griekse konstruksie gepas is. In Deuteronomium 5:25 en 1 Samuel 19:11 word ἕανν en 'n aoristus konjunktief ook gebruik.

In Genesis 24:42-44, Eksodus 7:27. 9:2-3 en 33:15, 1 Samuel 7:3, 2 Konings 10:6 en Rigters 11:9 word εἰ egter met die praesens indikatief gebruik, wat op 'n werklikheid in die hede dui (Blass, Debrunner & Funk, 1974:188). In Genesis 27:46 word εἰ met die futurum indikatief gebruik. Die Hebreeus dui in dié geval inderdaad op die toekoms. Dieselfde gebeur in 2 Samuel 19:8 (MT).

Daar word ook 'n drietal dubbele voorwaardelike konstruksies aangetref met deelwoordfrases. In Genesis 24:49 word die eerste protasis ingelei deur אִם־יִשְׁכַּח עֵשָׂר וְיִשְׁכַּח אֶם־לֹא. In die eerste protasis word die deelwoord vertaal met εἰ met die praesens indikatief. In die tweede protasis word slegs εἰ δὲ μή gebruik.

In Rigters 9:15 word in die eerste protasis die deelwoord vertaal met εἰ met die praesens indikatief. In die tweede protasis word slegs εἰ μή gebruik. Die Hebreeuse imperatief van die eerste apodosis word met 'n imperatief vertaal. In die tweede apodosis kan die Hebreeuse vorm 'n imperfektum of 'n jussief wees. Die LXX vertaal dit met 'n praesens optatief. In Genesis 43:4-5 word in die eerste

protasis die deelwoord na אֲשֶׁר־אֵם aangetref en in die tweede dieselfde woord na אֲשֶׁר־אֵם־נִן. Albei word met *ei* met die praesens indikatief vertaal. Hierdie konstruksie word in die meeste gevalle in die LXX gebruik vir deelwoorde in gewone voorwaardelike konstruksies.

Wat onwerklike voorwaardelike konstruksies betref, word in 2 Samuel 18:12 'n nominale sin met 'n deelwoord in die protasis aangetref na אֲשֶׁר. In hierdie geval dui die protasis op die hede en die apodosis op die toekoms. Die LXX vertaal hierdie voorbeeld nie voorwaardelik nie, maar maak van newesikking gebruik. Die protasis word aan die begin vertaal met καὶ ἔγω ἴστημι en die apodosis word weergegee met οὐ μὴ en die aoristus konjunktief, wat gebruik word vir 'n sterk negativering in die toekoms (Blass, Debrunner & Funk, 1974:184). In 2 Konings 3:14 word die Hebreeuse onwerklike konstruksie deur die LXX as 'n toegewende sin verstaan (*behalwe as*) en word die protasis vertaal met οὐ μὴ en die praesens indikatief (vgl. Blass, Debrunner & Funk, 1974:191). Nie een van die twee onwerklike voorwaardes waaraan aandag gegee is, is dus deur die LXX as onwerklike voorwaardes vertaal nie.

7.3 Die twee Afrikaanse vertalings

Ter wille van makliker beoordeling word die twee Afrikaanse vertalings saam bespreek. Vir die 1933/53-Vertaling word die Afkorting OAV gebruik en vir die 1983-Vertaling NAV.

7.3.1 Voorwaardelike konstruksies in wetskontekste

In Eksodus 31:14 word in die Hebreeus 'n deelwoordfrase gebruik in die plek van 'n protasis. Die OAV en NAV vertaal albei die konstruksie met 'n betreklike bysin, wat begin met “hy wat”. In Eksodus 21:15, 16 en 17 word drie bepalinge aangetref wat met die deelwoordfrase begin. In al drie gevalle word betreklike bysinne ingelei deur “hy wat” in die OAV aangetref. In vers 16 word die tweede sin wat in die Hebreeus met 'n perfektum met waw-konsekutief volg, egter voorwaardelik vertaal: “of as hy in sy besit gevind word”. In die NAV word in al die gevalle 'n betreklike bysin wat met “wie” begin, ingelei. Hier word dus nie 'n antesedent, soos “hy”, voorsien nie. In Eksodus 22:19 (MT, Afrikaans vers 20) het die OAV weer 'n betreklik bysin met “hy wat, terwyl die NAV dit vertaal met “iemand wat”.

In Eksodus 22:18 (MT) word die deelwoord na אֲשֶׁר aangetref, met dieselfde passiewe konstruksie as in Eksodus 21:15-17 in die nasin. Die NAV en die OAV vertaal dit albei met “elkeen wat”. In Eksodus 31:14 word benewens die geval met 'n deelwoord waarna reeds verwys is, ook 'n voorbeeld van die deelwoord

na **כֹּל** aangetref. Ook hier vertaal die NAV en die OAV dit met “elkeen wat”. In Numeri 35:30 wyk die OAV af van die patroon wat tot dusver opgemerk is deur die deelwoordfrase voorwaardelik te vertaal: “As iemand ’n mens doodslaen, moet die moordenaar op verklaring van getuies doodgeslaen word.” Die NAV vertaal egter met “enigeen wat”. In Levitikus 7:25 het die OAV “elkeen wat” en die NAV “iemand wat”.

Wat die dubbele wet in Numeri 19:11-13 betref, vertaal die OAV die deelwoordfrase in vers 11 met “die een wat” en die deelwoord na **כֹּל** in vers 13 met “elkeen wat”. Die NAV het onderskeidelik “iemand wat” en “elkeen wat”.

Wat komplekse wette betref, word in Levitikus 15:27 ’n nadere geval gespesifiseer deur **כֹּל** met die deelwoord. Die OAV en NAV het “elkeen wat”. In Eksodus 21:12-14 word die hoofvoorwaarde gestel deur ’n deelwoordfrase opgevolg deur ’n perfektum met waw. Die OAV vertaal met “hy wat” en die NAV met “wie”.

In Levitikus 15:2 word ’n voorwaardelike konstruksie in die NAV nie-voorwaardelike vertaal, net soos die Vulgaat in hierdie geval doen. Die Vulgaat het ’n betreklike konstruksie, terwyl die NAV die kasuïstiese wet apodikties maak. In vers 6 en 7 het die Hebreeus die deelwoord met die lidwoord. Die OAV vertaal met “die een wat”, terwyl die NAV dit vertaal met “wanneer iemand”. Aangesien gevalle soos hierdie ook verwant kan wees aan tydaanduidende konstruksies, is die vertaling wel verstaanbaar, maar dit wyk af van die algemene patroon om deelwoordfrases betreklik te vertaal. In vers 10 word die deelwoordfrase met **כֹּל** ook met “elkeen wat” vertaal in die OAV en die NAV en die deelwoordfrase wat daarop volg met “die een wat” in die OAV en met “enigiemand wat” in die NAV. In Levitikus 22:4 het die OAV “niemand ... wat” en “hy wat”. In die eerste geval het die NAV “geen ... wat”. Die tweede geval word egter voorwaardelik vertaal in ’n konstruksie wat deurloop tot in vers 6. In Levitikus 15:19-24 vertaal die OAV die drie deelwoordfrases met “elkeen wat”. Die NAV het “enigiemand wat” in vers 19. Die twee deelwoordfrases van vers 21-22 word in een gekombineer en vertaal met “enige persoon wat”.

Die mees algemene is dat die Hebreeuse deelwoordkonstruksies in die twee Afrikaanse vertalings betreklik vertaal word. Voorwaardelike konstruksies word in die OAV aangetref in Eksodus 21:16 en Numeri 35:30. In Levitikus 15:6-7 word die Hebreeuse deelwoordfrase deur die NAV tydaanduidend vertaal met “wanneer”.

7.3.2 Verhalende kontekste

Wat verhalende kontekste betref, word in die Hebreeus in al die gevalle die deelwoord na die normale voorwaardelike partikels gebruik; daarom sou 'n mens verwag dat die vertalings dit ook voorwaardelik sal hanteer. In Eksodus 8:17 vertaal die OAV die protasis en apodosis in die teenwoordige tyd, terwyl die NAV die apodosis met die toekomstige tyd vertaal. In Eksodus 2:27-29, 9:2-3, Deuteronomium 5:25 en 2 Samuel 19:8 (MT) het albei die protasis in die hede en die apodosis in die toekoms. In Genesis 27:46 het albei 'n teenwoordige tyd in die protasis, met 'n vraag in die hede in die apodosis. In 1 Samuel 7:3, Eksodus 33:15 en 2 Konings 10:6 het albei die teenwoordige tyd in die protasis met 'n bevel in die apodosis, in aansluiting by die Hebreeus. In 1 Samuel 19:11 het albei die protasis en apodosis in die hede. In Rigters 11:9 het albei die protasis in die hede. Die OAV het ook die apodosis in die hede. Die NAV plaas die apodosis voorop en verander dit in 'n vraag in die hede.

In Deuteronomium 18:9 is die konstruksie verwant aan tydaanduidende sinne. Die OAV vertaal dit voorwaardelik, met “as” en 'n teenwoordige tyd in die protasis en met “moet” in die apodosis. Die NAV vertaal dit tydaanduidend, met dieselfde tye as die OAV.

In Genesis 24:42-44 word 'n versoek gestel, ingelei deur אִם־יִשְׁתַּחֲוֶה־נָא en gevolg deur 'n deelwoord. Die OAV vertaal dit voorwaardelik, met sowel die protasis as apodosis in die hede. Die NAV vertaal die protasis as 'n selfstandige versoek en hanteer die apodosis in 'n aantal selfstandige sinne. Die deelwoordkonstruksie word gebruik om 'n beleefde versoek te stel, sodat die NAV se interpretasie van die Hebreeus in orde is.

Daar word 'n ook 'n drietal dubbele voorwaardelike konstruksies aangetref met deelwoordfrases. In Genesis 24:49 word die eerste protasis ingelei deur אִם־יִשְׁתַּחֲוֶה en die tweede net deur אִם־יִשְׁתַּחֲוֶה. Die OAV en NAV vertaal albei voorwaardelik, met 'n teenwoordige tyd in die protases en bevels in die apodoses. In Rigters 9:15 het die OAV die teenwoordige tyd in die protases en bevels in die apodoses. Die NAV het ook teenwoordige tye in die protases, maar kwalifiseer dit modaal met “wil” en “kan”. In die eerste protasis is ook 'n bevel, maar die tweede word in die toekomstige tyd gestel. In Genesis 43:4-5 word in die eerste protasis die deelwoord na אִם־יִשְׁתַּחֲוֶה aangetref en in die tweede dieselfde deelwoord na אִם־יִשְׁתַּחֲוֶה. Albei die vertalings vertaal die protases met die hede en die apodoses met die toekoms.

Die Hebreeuse deelwoorde in verhalende kontekste word deurlopend voorwaardelik vertaal in die OAV en die NAV, met gewoonlik ook die protasis in die teenwoordige tyd, wat mooi aansluit by die Hebreeus. Die geval in Deuteronomium 18:9, wat aan tydaanduidende sinne verwant is, word deur die NAV met 'n tydaanduidende sin vertaal. Ook in Genesis 24:42-44 word 'n voorwaardelike konstruksie op 'n sinvolle wyse nie-voorwaardelik deur die NAV vertaal.

Wat onwerklike voorwaardelike konstruksies betref, word in 2 Samuel 18:12 'n nominale sin met 'n deelwoord in die protasis aangetref na כִּי . In hierdie geval dui die protasis op die hede en die apodosis op die toekoms. Die OAV vertaal die protasis met "al kon ..." en die apodosis met "sou ...". Die NAV het "al sou ..." en "sou ...". In 2 Konings 3:14 vertaal die OAV die protasis met "as ... nie gehad het nie", en die apodosis met "sou". Die NAV vertaal met "as dit nie was dat ..." en die apodosis met "sou ...". In albei gevalle word die "sou" gebruik om die onwerklike aard van die voorwaarde aan te dui.

9. Samevatting

Om die samevatting te vergemaklik, word in 'n tabel 'n oorsig gegee van die verskillende konstruksies met die vertaling daarvan in die vier vertalings onder bespreking. In die uiteensetting word slegs gelet op die vertaling van die protasis of die frase wat in die plek van 'n protasis gebruik word.

9.1 Die deelwoord op sy eie in wetskontekste

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
Eks. 31:14	Deelwoord i.p.v. protasis	Deelwoord	Betreklik, fut. exactum	Betreklik, "hy wat"	Betreklik, "hy wat"
Eks. 21:15	Deelwoord i.p.v. protasis	Betreklik, praesens indikatief	Betreklik, perfektum konjunkties	Betreklik, "hy wat"	Betreklik, "wie"
Eks. 21:16	Deelwoord i.p.v. protasis	Betreklik, ὅς ἐόν aoristus konjunkties	Betreklik, perfektum konjunkties	Betreklik, "hy wat"	Betreklik, "wie"
Eks. 21:17	Deelwoord i.p.v. protasis	Deelwoord	Betreklik, perfektum konjunkties	Betreklik, "hy wat"	Betreklik, "wie"
Eks. 22:19	Deelwoord i.p.v. protasis	Deelwoord	Betreklik, praesens ind.	Betreklik, "hy wat"	Betreklik, "iemand wat"

9.2 Die deelwoord na פֶּל in wetskontekste

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
Eks. 22:18	Deelwoord frase na פֶּל	Deelwoord	Betreklik, perfektum konj., פֶּל nie vertaal	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "elkeen wat"
Eks. 31:14	Deelwoord-frase na פֶּל	πᾶς en betreklike bysin na ὄς.	Betreklik, futurum exactum, פֶּל nie vertaal	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "elkeen wat"
Num. 35:30	Deelwoord-frase na פֶּל	πᾶς en betreklike bysin na ὄς.	Frase vertaal met homicida	Voorwaardelik, "as iemand"	Betreklik, "enigeen wat"
Lev. 7:25	Deelwoord-frase na פֶּל	πᾶς en betreklike bysin na ὄς.	Voorwaardelik, <i>si</i> met imperfektum konjunktief	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "iemand wat"

9.3 Die deelwoord in die eerste protasis van dubbele wette

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
Num. 19:11-13	Deelwoord-frase in dubbele wet	Deelwoord	Betreklik, perfektum konjunktief	Betreklik, "die een wat"	Betreklik, "elkeen wat"

9.4 Die deelwoord in komplekse wette

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
Eks. 21:12	Hoofvoorwaarde deelwoordfrase	Voorwaardelik, ἔάν en aoristus konjunktief	Betreklik, perfektum konjunktief	Betreklik, "hy wat"	Betreklik, "wie"
Lev. 15:27	Ondergeskikte wet, פֶּל met deelwoord	πᾶς en deelwoord met lidwoord	Betreklik, quicumque, futurum exactum	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "elkeen wat"

Lev. 15:10	Ondergeskikte wet, וְ met deelwoord	$\pi\acute{\alpha}\varsigma$ en deelwoord met lidwoord	Betreklik, futurum exactum, וְ nie vertaal	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "elkeen wat"
Lev. 15:19	Ondergeskikte wet, וְ met deelwoord	$\pi\acute{\alpha}\varsigma$ en deelwoord met lidwoord	Betreklik, perfektum konjunktief, omnis qui	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "enigiemand wat"
Lev. 15:21	Ondergeskikte wet, וְ met deelwoord	$\pi\acute{\alpha}\varsigma$ $\delta\varsigma$ $\epsilon\acute{\alpha}\nu$ met die aoristus konjunktief	Betreklik, perfektum conj. וְ nie vertaal	Betreklik, "elkeen wat"	Betreklik, "enige persoon wat"
Lev. 15:6	Deelwoord met lidwoord	Deelwoord met lidwoord	Voorwaardelik, <i>si</i> met perfektum konjunktief	Betreklik, "die een wat"	Tydaanduidend, "wanneer iemand"
Lev. 15:7	Deelwoord met lidwoord	Deelwoord met lidwoord	Betreklik, perfektum konjunktief	Betreklik, "die een wat"	Tydaanduidend, "wanneer iemand"
Lev. 15:10	Deelwoord met lidwoord	Deelwoord met lidwoord	Betreklik, perfektum konjunktief	Betreklik, "die een wat"	Betreklik, "enigiemand wat" ¹⁴

Wat wetskontekste betref, gebeur dit baie gereeld in al vier die vertalings dat deelwoordfrases met betreklike konstruksies vertaal word. Die Vulgaat het 'n hele aantal voorwaardelike konstruksies, terwyl die LXX dikwels deelwoordkonstruksies gebruik. Die LXX het egter soms voorwaardelike konstruksies in die geval van komplekse wette. Die OAV het ook enkele voorwaardelike vertalings. In die geval van al die vertalings is die vertaling egter so gedoen dat dit blyke gee van 'n goeie insig in die Hebreeuse konstruksies wat gebruik is. Die Hebreeus is in nie een van die vertalings bloot slaafs en letterlik vertaal nie. Ver al die Vulgaat munt uit in die verskeidenheid vertalingsmoontlikhede wat gebruik is, in aansluiting by die beoordeling wat van die vertaling gegee is.

9.5 Die deelwoord in verhalende kontekste: enkele voorwaardelike konstruksies

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
Eks. 8:17	Deelwoord na ׀ִן, protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, 'eáv en 'n praesens konjunktief	Voorwaardelik, perfektum konjunktief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Eks. 9:2-3	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Eks. 7:27	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, perfektum konjunktief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Rig. 11:9	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Deut. 18:9	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, 'eáv en 'n aoristus konjunktief	Temporeel, quando, futurum simplex	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Gen. 27:46	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, ei met futurum indikatief	Voorwaardelik, perfektum konjunktief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
1 Sam. 7:3	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Deut. 5:25	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, 'eáv en 'n aoristus konj.	Voorwaardelik, futurum exactum	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
1 Sam. 19:11	Deelwoord in protasis na ׀ִן	Voorwaardelik, 'eáv en 'n aoristus konj.	Voorwaardelik, futurum exactum	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd

2 Kon. 10:6	Deelwoord in tweede sin van protasis na אִם	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Eks. 33:15	Deelwoord in protasis na אִם	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Gen. 24:42-44	Deelwoord in protasis na וְשָׂדֵה נְאֻמִּים	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, perfektum indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Nie voorwaardelik, versoek
2 Sam. 19:8	Deelwoord in protasis na אִינְךָ בְּכִי	Voorwaardelik, ei met futurum indikatief	Voorwaardelik, perfektum konjunktief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd

9.6 Die deelwoord in verhalende kontekste: dubbele voorwaardelike konstruksies

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
Rig. 9:15	Deelwoord in eerste protasis na אִם	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Gen. 24:49	Deelwoord in eerste protasis na אִם	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd
Gen. 43:4-5	Deelwoord in protasis na אִינְךָ נְאֻמִּים	Voorwaardelik, ei met praesens indikatief	Voorwaardelik, praesens indikatief	Voorwaardelik, teenwoordige tyd	Voorwaardelik, teenwoordige tyd

9.7 Die deelwoord in verhalende kontekste: onwerklike voorwaardelike konstruksies

Teks	Hebreeus	LXX	Vulgaat	OAV	NAV
2 Sam. 18:12	Deelwoord in protasis na לָךְ	Nie voorwaardelik, neweskikking	Voorwaardelik, imperfektum konjunktief	Voorwaardelik, onwerklik	Voorwaardelik, onwerklik
2 Kon. 3:14	Deelwoord in protasis na לְיָדֶיךָ	Toegewend	Voorwaardelik, imperfektum konjunktief	Voorwaardelik, onwerklik	Voorwaardelik, onwerklik

In verhalende kontekste word die Hebreeuse deelwoordfrases in normale voorwaardelike konstruksies na normale voorwaardelike partikels aangetref. Al vier die vertalings gebruik oorwegend voorwaardelike konstruksies. Al vier gee ook blyke daarvan dat hulle besef het dat die Hebreeuse protases gewoonlik op die hede slaan. Die gebruik van die verskillende tye en modi van die werkwoorde wat in die LXX en die Vulgaat in protases gebruik is, dui ook op 'n goeie insig in die verskillende interpretasiemoontlikhede van die Hebreeus.

Dit is opmerklik dat die NAV die minste van voorwaardelike vertalings gebruik maak in die gevalle waar deelwoordfrases in die plek van protases gebruik word, veral in die lig daarvan dat die NAV probeer het om betekenis duidelik weer te gee. In kasuïstiese wette sou voorwaardelike vertalings gepas wees, maar die NAV het nie die weg opgegaan om deelwoordfrases konsekwent met protases te vervang nie. Tog slaag die NAV daarin om die Hebreeuse konstruksies maklik verstaanbaar weer te gee.

Bibliografie

- Bartsch, Renate, 1976. *The Grammar of Adverbials*. Amsterdam : North Holland. (North-Holland Linguistic Series 16.)
- Blass, F., Debrunner, A. & Funk, R.W. 1974. *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*. Chicago : University Press.
- Bybel. 1976. *Die Bybel*: dit is die ganse heilige Skrif wat al die kanonieke boeke van die Ou en Nuwe Testament bevat. Kaapstad : Bybelgenootskap van Suid-Afrika. (OAV.)
- Bybel. 1983. *Die Bybel*: nuwe vertaling. Kaapstad : Bybelgenootskap van Suid-Afrika. (NAV.)
- Driver, S.R. 1892 (1969). *A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew*. Oxford : Clarendon.
- Friedrich, P. 1884. *Die hebräische Conditionalsätze*. Königsberg : Albertus-Universität.

- Gesenius, W. & Kautzsch, E. 1966. *Gesenius' Hebrew Grammar*. 2nd. ed. (Translator A.E. Cowley.) Oxford : Clarendon.
- Gildersleeve, B.L. & Lodge, G. 1965. *Gildersleeve's Latin Grammar*. London : Macmillan.
- Kedar, B. 1988. The Latin Translations. In: Mulder, M.J. Mikra. *Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*. (Compendia Rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum 2.1.) p. 299-338.
- Niccacci, A. 1990. *The Syntax of the Verb in Classical Hebrew Prose*. (Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 86.) Sheffield : JSOT Press.
- Ponelis, F.A. 1979. *Afrikaanse sintaksis*. Pretoria : Van Schaik.
- Rahlf's, A. 1965. *Septuaginta I*. Stuttgart : Württembergische Bibelanstalt. (LXX)
- Tov, E. 1988. The Septuagint. In: Mulder, M.J. Mikra. *Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*. (Compendia Rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum 2.1) p.161-188.
- Van Leeuwen, C. 1973. Die partikel ׀. *Oudtestamentische Studiën*, XVII:15-48.
- Van Rooy, H.F. 1990. *Voorwaardelike sinne in Bybelse Hebreeus*. (Ongepubliseerde navorsingsverslag vir die RGN.) Potchefstroom.
- Watts, J.W. 1964. *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*. Grand Rapids, Michigan : Eerdmans.
- Weber, R. 1985. *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem I*. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft.
- Waltke, B.K. & O'Connor, M. 1990. *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*. Winona Lake, Indiana : Eisenbrauns.